

NUME DE LĂCAȘURI DE CULT ORTODOXE (HRAMURI) DIN AREALUL MARAMUREȘEAN

MIHAELA MUNTEANU SISERMAN
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca,
Centrul Universitar Nord Baia Mare, România

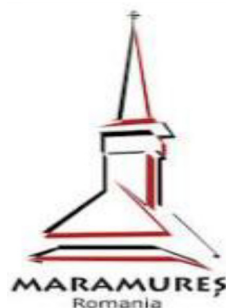
SABIN SISERMAN
Filiala Județeană Maramureș a Asociației Comunelor din România

Names of churches (patron saints) in Maramureș

Abstract: Maramureș is a geographic area where the Orthodox Church (irrespective of rite), the Roman Catholic Church and the Greek-Catholic Church have manifested the conservative “force” of Romanian Christian spirituality, each in their own way and, in some cases, identically. The feast of the patron of a church is a religious ceremony in which the patron saint of the church is worshipped or in which an event reiterating a Christian religious episode is evoked. This is common practice as opposed to other ((Neo)Protestant) cults, which do not generally adopt such baptismal acts. The present study aims at identifying the correlations and alleged motives of the onymic choice of a community of believers for their church, in spatial-temporal determination (if confirmed), using statistical analysis tools and the Bravais-Pearson correlation analysis.

Keywords: patron saint, Orthodox Church, Greek-Catholic Church, statistics, correlation analysis.

1. Introducere. Premise, modele de cercetare, limitări și particularități

Logo Maramureș turistic:
<http://www.visitmaramures.ro/>

Prezentul studiu are la bază prelucrarea statistică și corelativă, prin indicii de corelație Bravais-Pearson, a informațiilor prezentate pe site-ul oficial al Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmăruului, referitoare la numele bisericilor ortodoxe, aflate pe raza județului Maramureș¹.

Baza de date creată nu include așezămintele monahale din același areal geografic, din rațiuni de omogenitate a informației statistice. Analiza întreprinsă a așezămintelor monahale din Maramureș va face obiectul unor „iradiieri” viitoare ale cecetării onomastice, referitoare la întregul areal românesc.

¹ Datele valorificate în prezenta cercetare sunt cele preluate din paginile aferente descrierii fiecărei Parohii ortodoxe din Maramureș, pe site-ul <http://www.episcopiammsm.ro/>

Cercetarea noastră privind dinamica fenomenului de numire a hramurilor bisericilor ortodoxe din județul Maramureș se fundamentează pe modelul coșerian privind evoluția unui fenomen sociolingvistic, model dezvoltat pe baza observațiilor lingviștilor Ferdinand de Saussure, Leiv Fydal și Alberto Mioni. Conform observațiilor acestora, pentru înțelegerea fenomenelor sociolingvistice, acestea trebuie analizate din mai multe perspective: temporală (diacronică), spațială (diatopică), evolutivă (diafazică), a mijloacelor specifice prin care acestea se realizează (diamesică) și a posibilității dezvoltării stratificate a fenomenului (diastratică). Analiza cumulativă prin prisma celor cinci factori de influență furnizează „consumatorului” de informație sociolingvistică o imagine sistemică și coerentă a fenomenului studiat, în integralitatea lui, și, poate, deschide căi de cercetare ulterioare, uzitând de tehnici de cercetare specifice altor domenii ale științei, în general ale statisticii și ale econometriei².

Atunci când analiza sociolingvistică se adresează unei populații statistice determinate exhaustiv sau prin selecție (de regulă aleatorie, utilizând diverse tehnici de eșantionare), cercetarea după modelul coșerian poate fi extinsă prin analize de corelație de tip Bravais-Person. Acestea din urmă pun în evidență sensul și intensitatea cu care se manifestă fiecare dimensiune a fenomenului studiat, în raport cu evoluția acestuia în ansamblu, oferind cercetătorilor „uneltele” de bază în individualizarea rezultatelor și în consolidarea concluziilor.

Prezentul studiu a pornit de la premisa posibilității creării unei baze de date complete a denumirilor de hramuri ale bisericilor ortodoxe din arealul maramureșean. Provocarea nu a fost simplă din cauza faptului că unele dintre bisericile aflate în administrația Episcopiei Maramureșului și Sătmarului au două³ sau chiar trei⁴ hramuri. Într-o asemenea conjunctură, pentru a nu afecta posibilele concluzii, s-a recurs la atribuirea unui singur hram fiecărei biserici (primul hram), cazurile precizate în notele de subsol fiind considerate excepții de la regulă.

În județul Maramureș se află în administrarea Episcopiei, prin cele cinci Protopopiate (Baia Mare, Sighet, Vișeu, Chioar și Lăpuș), un număr de 369 de lăcașuri de cult (parohii, filii, capele), unele dintre acestea (îndeosebi cele în lemn sau cele cu structură de rezistență grav afectată) nefiind utilizate în mod sistematic în activitatea preoțească, slujbele regulate desfășurându-se în lăcașurile de cult în zid, consolidate.

O parte semnificativă a bisericilor maramureșene din patrimoniul Episcopiei, în

² Metoda de cercetare statistico-econometrică a unui fenomen sociolingvistic, având la bază modelul coșerian descris mai sus, cu aplicabilitate în domeniul managementului întreprinderilor publice, a fost detaliat în Siserman (2016a: 87–106, 2016b), Munteanu Siserman, Siserman (2016: 292–299).

³ Sunt înregistrate cu două hramuri: Biserica din Recea *Adormirea Maicii Domnului și Sfântul Ierarh Nicolae*, Biserica din Ciocotiș cu hramurile *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril*, respectiv *Sfinții Martiri Brâncoveni*.

⁴ Cu trei hramuri: Biserica din Dragomirești cu hramurile *Sfinții Români, Sfântul Ierarh Isif Mărturisorul și Acoperământul Maicii Domnului*, respectiv Biserica din Posta cu hramurile *Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanu, Sfântul Ierarh Nectarie și Acoperământul Maicii Domnului*.

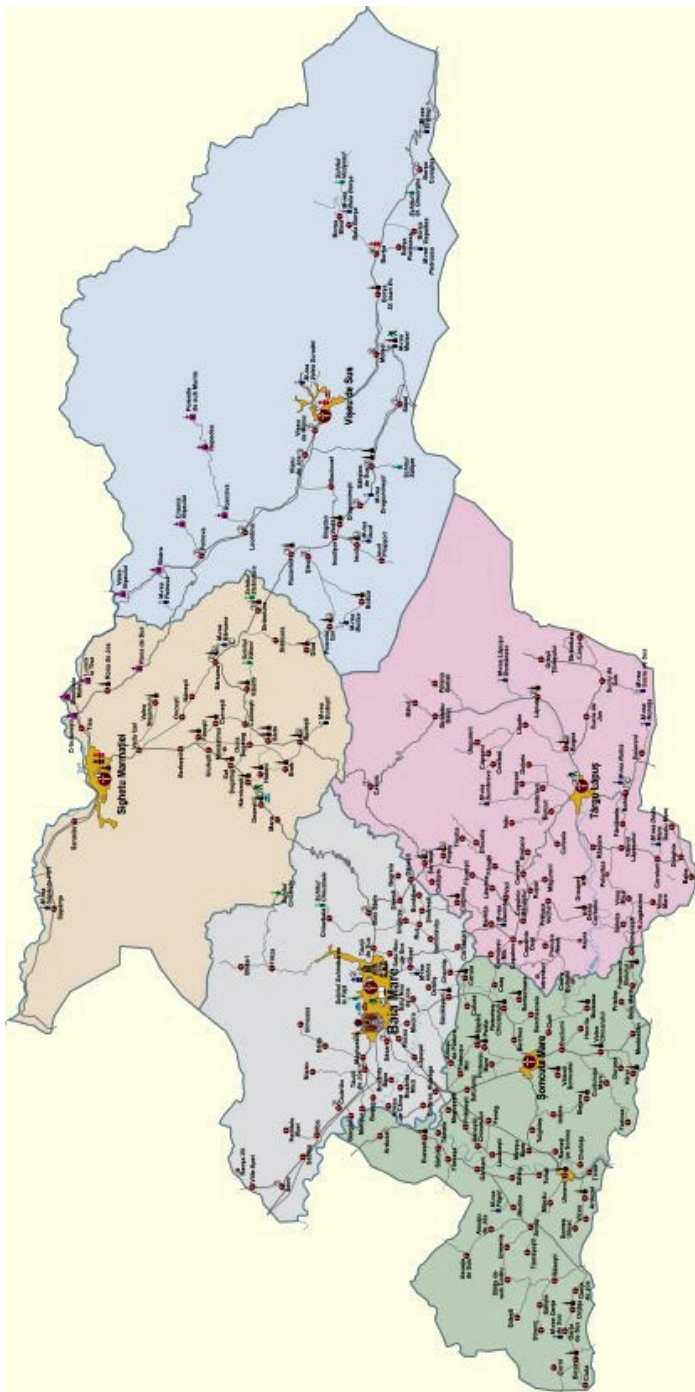

Figura 1.1. Protopopiatele și parohiile Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmărilor în județul Maramureș; sursa <http://www.episcopiammsm.ro/>

special cele din lemn, sunt înregistrate ca monumente istorice⁵, fiind însă, din cauza fondurilor insuficiente, în varii stări de degradare. Acestea pot avea (sau nu) același hram cu biserica de zid sau piatră din parohia respectivă, slujbele efectuându-se, în funcție de existența preoților necesari, fie numai într-un lăcaș de cult, fie în mai multe, pe raza aceleiași parohii. O categorie aparte de lăcașuri de cult o constituie bisericile și capelele, înființate, de regulă, după anul 1990, în diverse unități spitalicești⁶, unități militare⁷ sau entități cu regim special⁸.

Site-ul Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmarului oferă informații privind numărul de enoriași care frecventează aproape toate parohiile și filiile din județ (cu excepția lăcașurilor de cult cu regim special), fără însă a detalia numărul de enoriași pe fiecare lăcaș în parte, fapt ce afectează, într-o oarecare măsură, cercetarea statistică referitoare la corelația între numărul enoriașilor din mediul rural / urban cu totalul entităților bisericești din județ.

Cele mai vechi biserici atestate documentar din Maramureș sunt: *Nașterea Maicii Domnului* din Ieud (UNESCO) (1364), *Sfânta Cuvioasa Parascheva* din Stegera (1400), *Adormirea Maicii Domnului* din Săcălășeni (1442) și *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril* din Sarasău (1456).

Din punct de vedere istoric, românii din Maramureș, ca de altfel și cei din alte zone ale Transilvaniei, Crișanei, Banatului și Bucovinei nu au beneficiat de conjuncturi istorice favorabile construcției unor lăcașuri de cult din piatră, românii fiind locuitori îndeosebi rurali, exilați *extra muros* de autoritățile vremii, fapt ce va conduce în timp la o veritabilă „cultură” a lemnului în cazul construirii de biserici (material perisabil, din nefericire) și nu numai. Acest aspect se perpetuează și în zilele noastre și se îmbină într-un mod armonios cu inegalabila „cultură a ospitalității” specifică locuitorilor din această zonă.

Studiul nostru nu vizează relația dintre hramurile bisericilor din Maramureș și datele la care se sărbătorește efectiv sfântul protector al bisericii, consecința a datelor „mobile” ale unor sărbători religioase, conexe cu comemorarea Învierii Domnului, deoarece astfel s-ar induce o relativitate accentuată a concluziilor eventualelor cercetări

⁵ Biserici UNESCO – 8 monumente cu hram propriu: Biserica de lemn din Budești Josani, Biserica de lemn din Desești, Biserica de lemn din Bârsana, Biserica de lemn din Poienile Izei, Biserica de lemn din Ieud Deal, Biserica de lemn din Șurdești, Biserica de lemn din Plopiș și Biserica de lemn din Rogoz.

⁶ Capele în spitale: Capela Spitalul Județean de Urgență „dr. Constantin Opreș” Baia Mare (fără hram), Capela Spitalului de Pneumofiziologie Baia Mare, cu hramul *Sfinții Dr. Cosma și Damian*, Capela Spitalului de Boli Infecțioase și Psihiatrie Baia Mare (fără hram), Capela *Sfântul Mucenic Pantilimon* din Policlinica II Baia Mare, Biserica din incinta Spitalului Municipal Sighetu Marmației și Capela Spitalului Orașenesc Borșa.

⁷ Biserica *Sfântul Mucenic Gheorghe*, Garnizoana Baia Mare, Biserica *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril* din incinta Jandarmeriei, Biserica *Sfântul Iosif cel Nou de la Partos*, ISU Maramureș sau Biserica (fără hram) a Inspectoratului Teritorial al Poliției de Frontieră.

⁸ Entități cu regim special: Capela Penitenciarului Județean (hram nenominalizat pe site-ul Episcopiei).

N.C.	NUME DE HRAMURI BISERICEȘTI	DATA SĂRBĂTORII	LĂCĂSE DE CULT TOTAL
1	Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil	8 noiembrie	120
2	Adormirea Maicii Domnului	15 august	28
3	Nașterea Maicii Domnului	8 septembrie	28
4	Sfinții Apostoli Petru și Pavel	29 iunie	26
5	Sfântul Nicolae	6 decembrie	21
6	Cuvioasa Parascheva	14 octombrie	16
7	Sfânta Treime	dată mobilă - prima zi după Rusalii	15
8	Sfântul Dimitrie	26 octombrie	13
9	Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul	20 iulie	11
10	Sfinții Împărați Constantin și Elena	20 mai	9
11	Sfântul Gheorghe	23 aprilie	8
12	Duminica Tuturor Sfinților	dată mobilă- prima duminică după Rusalii	7
13	Pogorârea Sfântului Duh	dată mobilă - Rusaliiile -50 zile de la Înviere	7
14	Buna Vestire	25 martie	6
15	Înălțarea Domnului	dată mobilă - a 6 joi de la Înviere	5
16	Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul	24 iunie	5
17	Înălțarea Sfintei Cruci	14 octombrie	4
18	Z hram nedeclarat		4
19	Intrarea în Biserică a Maicii Domnului	21 noiembrie	3
20	Sfântul Ioan Botezătorul	7 ianuarie	3
21	Acoperământul Maicii Domnului	1 octombrie	2
22	Învierea Domnului	dată mobilă	2
23	Schimbarea la Față	6 august	2
24	Sfânta Ana	9 septembrie	2
25	Sfântul Apostol Andrei	30 noiembrie	2
26	Sfântul Apostol Toma	data mobila	2
27	Sfântul Iosif Mărturisitorul	24 aprilie	2
28	Sfinții Români	dată mobilă- a 2-a duminică după Rusalii	2
29	Duminica Mironosițelor	dată mobilă - a 3-a duminică după Înviere	1
30	Izvorul Tămăduirii	2 februarie	1
31	Nașterea Domnului	25 decembrie	1
32	Sfinții Trei Ierarhi	30 ianuarie	1
33	Sfântul Ioan Evanghelistul	8 mai	1
34	Sfântul Ioan Valahul	12 mai	1
35	Sfântul Iosif	26 decembrie	1
36	Sfântul Iosif cel Nou de la Partos	15 septembrie	1
37	Sfântul Mucenic Pantelimon	27 iulie	1
38	Sfântul Vasile cel Mare	1 ianuarie	1
39	Sfântul Voievod Ștefan cel Mare	2 iulie	1
40	Sfinții Dr. Cosma și Damian	1 iulie	1
41	Soborul Sfinților 12 Apostoli	30 iunie	1
42	Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul	29 august	1
	NUMĂR DE HRAMURI BISERICEȘTI		42
	NUMAR DE BISERICI		369

Figura 1.2. Situația hramurilor și a bisericilor ortodoxe din Maramureș (august 2017)

corelative. De asemenea, analiza nu a putut lua în calcul schimbările de hram ale bisericilor, de-a lungul existenței lor, ca urmare a influenței evenimentelor istorice, cercetarea cuprinzând deci datele existente în acest moment (august 2017). Situația hramurilor bisericilor ortodoxe este prezentată mai sus.

Situația distribuției lăcașurilor de cult în arealul maramureșean ține seama de relieful muntos în partea de nord și de est a județului (unde densitatea bisericilor este mai rarefiată și urmează firul apelor curgătoare) și de o densitate mai mare în zonele depresionare ale Chioarului, Lăpușului și Băii Mari.

2. Analiza diacronică

Istoria bisericilor din Maramureș (și implicit a hramurilor acestora), agitată prin însăși destinul acestui loc, poate fi etapizată, ținând seama de câteva momente care au marcat inflexiuni în evoluția fenomenului religios ortodox:

- anul 1700 (și câțiva ani consecutivi), când s-a produs unirea Bisericii Ardelene (ortodoxă) cu Biserica Catolică;
- anul 1948, când Biserica Greco-Catolică este pusă sub interdicție de către autoritățile comuniste, lăcașurile de cult fiind „retrocedate” Bisericii Ortodoxe Române, activitatea acesteia fiind coordonată și controlată de regimul comunist;
- anul 1989, când, odată cu căderea regimului comunist, este redată libertatea de credință, confesiunile religioase și riturile creștine separându-și patrimoniile treptat, uneori pe baza unor acțiuni în instanță de lungă durată, situație neîncheiată nici la momentul prezentei cercetări.

Pentru un număr de șase biserici nu se cunoaște data exactă a construcției sau târnosirii, două dintre acestea având hramul *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril* și câte un lăcaș cu hramul *Sfinții Împărați Constantin și Elena*, respectiv *Duminica Tuturor Sfinților*, *Sfinții Apostoli Petru și Pavel*, *Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul*.

Bisericile construite (sau târnosite în perioada 1400–1700) sunt în număr de 32, cele mai frecvente hramuri comemorându-i pe *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril* (10 biserici), *Sfântul Nicolae și Cuvioasa Parascheva* (6 biserici), *Adormirea Maicii Domnului* (3 biserici) și *Sfântul Ilie Tesviteanul, Nașterea Domnului, Sfântul Dimitrie* (câte 2 hramuri).

Analiza statistică evidențiază faptul că marea majoritate a bisericilor ortodoxe de azi au fost construite în perioada 1700–1948, numărul total al acestora (biserici în lemn sau zid) fiind de 199. Bisericile care au funcționat în perioada unirii Bisericii Ardelene cu Roma celebrează următorii sfinți și evenimente: *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril* (84 lăcașuri de cult), *Nașterea Maicii Domnului* (21 biserici), *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* (18 biserici), *Adormirea Maicii Domnului* (15 biserici), *Sfântul Nicolae* (12 biserici).

Cu toate că regimul comunist nu încurajat asocierile de niciun fel, inclusiv cele religioase, Biserica Ortodoxă maramureșeană a beneficiat de susținere din partea statului, în perioada 1948–1989. Timp de 50 de ani, au fost ridicate 54 biserici, ritm întrecut doar după 1900, când, într-o perioadă de 27 de ani, s-au construit sau sunt încă în construcție, în diverse faze, 78 de biserici (în medie, 3 biserici pe an).

Hramurile bisericilor construite (târnosite) în perioada comunistă au fost: *Sfinții Mihail și Gavril* (14 biserici), *Adormirea Maicii Domnului* (7 biserici), *Sfânta Treime* (7 biserici), *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* (6 biserici) și *Sfinții Împărați Constantin și Elena* (5 biserici).

Bisericile construite după evenimentele din decembrie 1989 îi comemorează prioritar pe *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril* (10 biserici), *Sfântul Gheorghe* (6 biserici), *Sfânta Treime* și *Sfântul Ilie* (câte 5 biserici). Caracteristică acestei perioade este diversificarea sfinților protectori și închinarea unor biserici (îndeosebi cele construite în spitale, unități militare și penitenciare), unor sfinți mai puțin venerați în celelalte perioade, cum ar fi: *Sfântul Iosif Mărturisitorul*⁹ și *Sfinții Români* (câte 2 biserici), respectiv *Duminica Mironosițelor*, *Izvorul Tămăduirii*, *Nașterea Domnului*, *Sfinții Trei Ierarhi*, *Sfântul Ioan Evanghelistul*, *Sfântul Ioan Valahul*, *Sfântul Iosif*, *Sfântul Iosif cel Nou de la Partos*, *Sfântul Mucenic Pantelimon*, *Sfântul Vasile cel Mare*, *Sfântul Voievod Ștefan cel Mare*, *Sfinții Dr. Cosma și Damian*, *Soborul Sfinților 12 Apostoli*, *Tăierea Capului Sfântul Ioan Botezătorul* (câte o biserică).

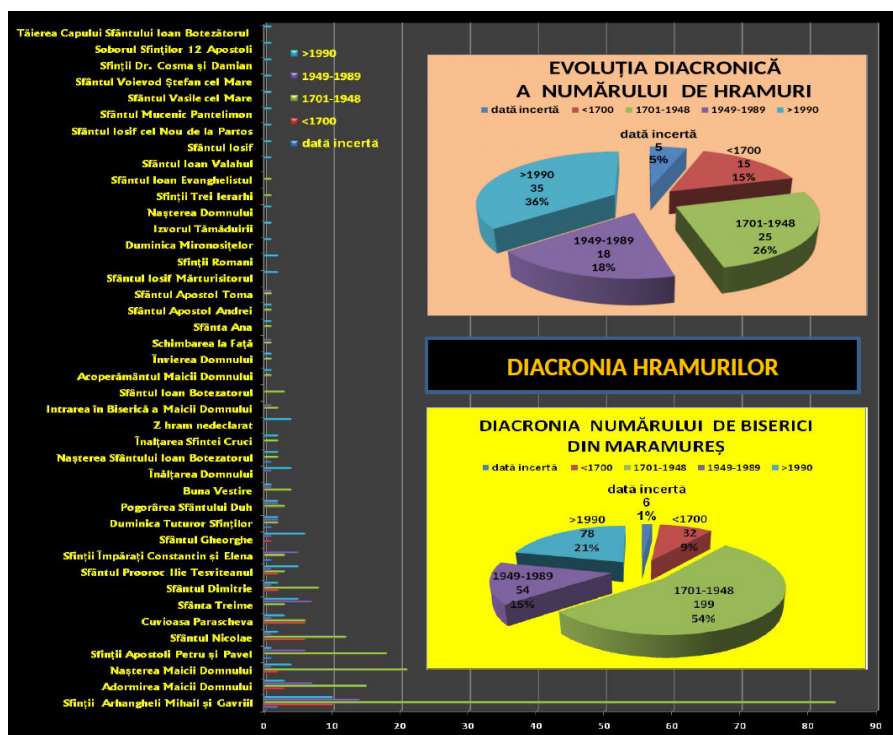

Figura 2.1. Situația hramurilor și a bisericilor ortodoxe din județul Maramureș, după anul construcției sau târnosirii

⁹ Episcop ortodox al ținutului Maramureșului între 1690–1710. (<https://doxologia.ro/viata-sfant/viata-sfantului-ierarh-iosif-marturisitorul-din-maramures>).

3. Analiza diatopică

Organizarea activității religioase în județul Maramureș se desfășoară prin cinci protopopiate: Baia Mare, Lăpuș, Sighet, Chioar și Vișeu. Cele 369 de entități de cult, care fac obiectul cercetării statistice, au o distribuție teritorială ce ține seama de moștenirea istorică, pe de o parte, și de politica de investiții a conducerii Episcopiei, pe de altă parte (vezi Fig. 3.1.). Din histograma 3.1, reprezentând sinteza pe protopopiate a numărului de biserici, se observă diatopica generală a fenomenului de numire a hramurilor bisericești, respectiv o concentrare mai numeroasă a lăcașurilor de cult în zona Lăpușului (96 de unități bisericești) și a Chioarului (89 de biserici), în timp ce în protopopiatele Sighet și Vișeu, numărul lăcașurilor de cult este cu cca 40% mai mic (câte 52, respectiv 57 de biserici).

O situație aparte o constituie zona Baia Mare, care, din punct de vedere al numărului de biserici, se situează undeva ușor peste media județeană (75 de unități de cult) și în care, după evenimentele din 1989, a demarat un proces intensiv de ridicare a noi biserici ortodoxe.

În ceea ce privește numele acestor biserici, se observă predominanța masivă a hramurilor *Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil* în zonele Chioar (50 de biserici) și Lăpuș (36), în timp ce în zona Vișeu aceștia sunt venerați doar în două lăcașuri de cult, în zona Sighet în 12 biserici și în protopopiatul Baia Mare în 20 de unități bisericești.

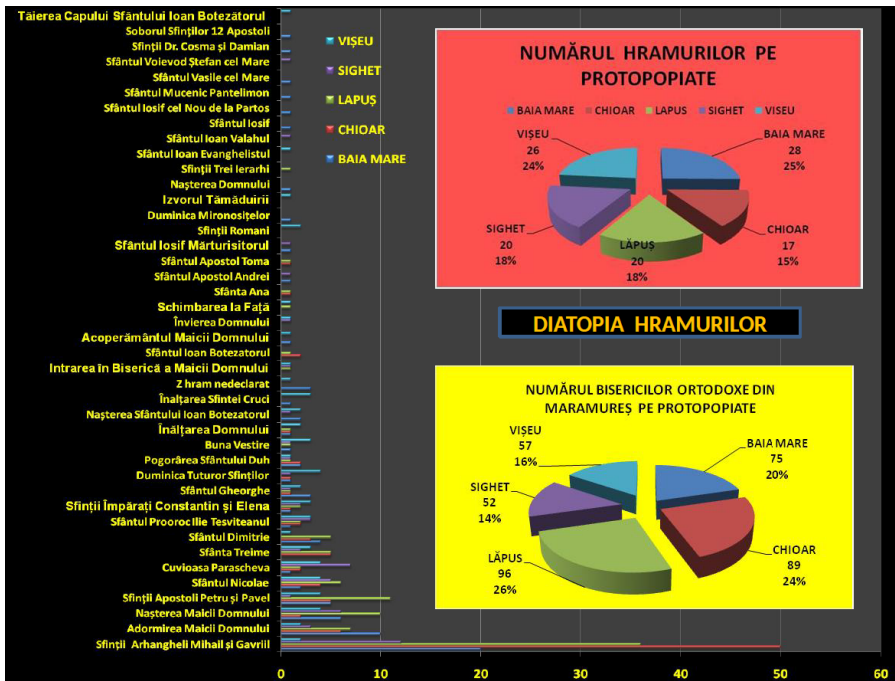

Figura 3.1. Distribuția hramurilor și a bisericilor ortodoxe în Maramureș, pe protopopiate

Concentrări semnificative de biserici cu același hram se regăsesc, din punct de vedere diatopic, în Protopopiatul Lăpuș (11 biserici poartă numele *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* și 10 – *Nașterea Maicii Domnului*); în Protopopiatul Baia Mare, 10 biserici au hramul *Adormirea Maicii Domnului*, iar 6 biserici – *Nașterea Maicii Domnului*; *Cuvioasa Parascheva* este celebrată cel mai frecvent în bisericile din Protopopiatul Sighet (7 biserici), iar în Protopopiatul Chioar – *Adormirea Maicii Domnului* (6 biserici), *Sfânta Treime* și *Sfântul Dimitrie* (5 biserici).

Protopopiatul Vișeu se caracterizează printr-o eterogenitate pronunțată a numerelor de hram, apropiată de cea a Protopopiatului Baia Mare, care prezintă diversitatea cea mai mare de sfinți celebrați prin atribuirea numelui lor unor biserici.

4. Analiza diamesică

Activitățile de cult se desfășoară în prezent atât în lăcașuri construite în piatră, cât și în lăcașuri de cult din lemn¹⁰. Trebuie subliniată preponderența activităților religioase în biserici în zid, datorită protecției superioare a participanților la slujbe în aceste biserici, precum și a stării mai bune de întreținere, comparativ cu cele de lemn (vezi figura 4.1.).

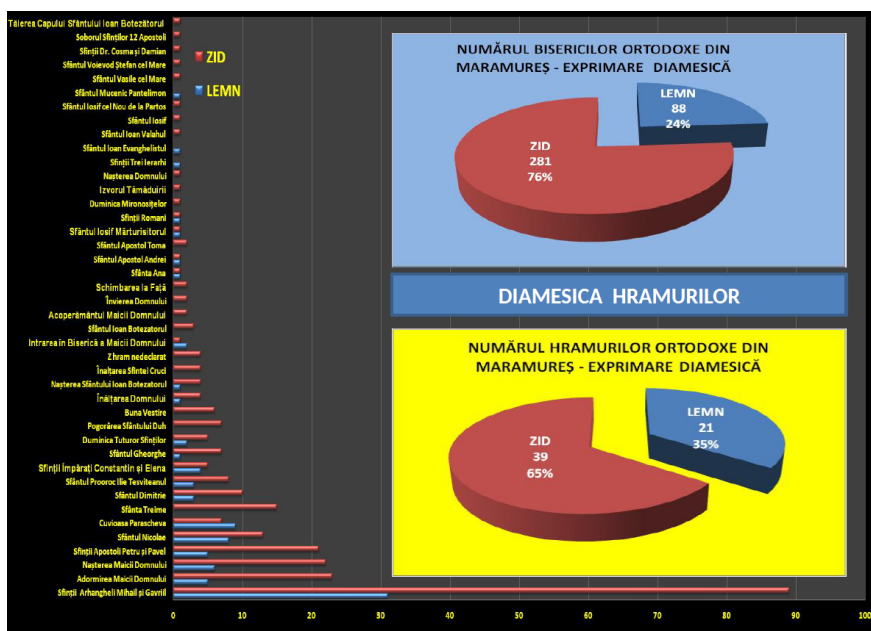

Figura 4.1. Distribuția hramurilor și a bisericilor ortodoxe în Maramureș, după materialul de construcție

¹⁰ Răchișan analizează (2015: 66–71) elementele motivice, de origine mitologică uneori (de exemplu, soarele antropomorfizat), prezente în sculptura populară și în pictura bisericilor de lemn din Maramureș, cu referință în special la Biserica de lemn „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” (sec. al XVI-lea) din Rogoz și Biserica veche de lemn „Zămisirea Sfintei Ana” (sec. al XVII-lea).

Numărul bisericilor de lemn din Maramureș reprezintă cca 25% din totalul bisericilor existente (88 de lăcașuri de cult), majoritatea fiind declarate monumente istorice. Histograma care oferă dimensiunea diamesică a fenomenului socioreligios de numire a bisericilor ortodoxe din Maramureș este prezentată în figura 4.2.

În ceea ce privește numele bisericilor, se observă o eterogenitate mai pronunțată a numelor de sfinți protectori ai bisericilor construite în zid. Primele 5 poziții ale numelor lăcașurilor de cult aparțin (în ordine descrescătoare) *Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil* (31 de biserici în lemn și 89 în zid), *Adormirea Maicii Domnului* (5 biserici în lemn și 23 în zid), *Nașterea Maicii Domnului* (6 biserici în lemn și 22 în zid), *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* (5 biserici în lemn și 21 în zid), respectiv *Sfântul Nicolae* (8 biserici în lemn și 13 în zid). Este notabilă poziția dominantă a lăcașurilor de cult cu hramul *Sfânta Treime* (15 biserici), construite exclusiv în zid.

5. Analiza diafazică

În determinare istorică, Maramureșul a fost o regiune agrară, existând puține „burguri” în zonele Baia Mare, Baia Sprie, Lăpuș, Vișeu, Chioar. Dezvoltarea accentuată a arealului cercetat, începând cu anii 1950, se datorează investițiilor masive în infrastructura economică, Maramureșul fiind renumit prin minerit și prin exploatarea lemnului. Consecința acestei stări se reflectă prin faptul că unele comunități rurale au fost ridicate la rang de oraș, în prezent județul având două municipii și 11 orașe. Mediul rural este reprezentat administrativ-teritorial prin 63 de comune, care concentrează un număr total de 170 de sate.

Hramurile bisericilor, după apartenența la mediul urban, respectiv rural, așa cum este în prezent organizarea administrativ-teritorială a județului Maramureș, sunt prezentate în tabelul 5.1. Situația centralizatoare evidențiază dimensiunea diafazică a fenomenului de numire a lăcașurilor de cult, net în favoarea celor din mediul rural, care cumulează 82% din numărul total al bisericilor județului.

Din punct de vedere al concentrării numelor de hram, observăm că *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril* denumesc 114 biserici din mediul rural¹¹ și pentru 6 în mediul urban, *Adormirea Maicii Domnului* este hram pentru 24 de biserici din mediul rural și pentru 4 în mediul urban, *Nașterea Domnului* – 24 în mediul rural și 4 în mediul urban, *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* – 20 în mediul rural și 6 în mediul urban, *Sfântul Nicolae* – 19 biserici în mediul rural și 2 în mediul urban. *Cuvioasa Parascheva* este venerată prin hram în 15 lăcașuri de cult din mediul rural și doar într-o biserică din mediul urban.

¹¹ Oliviu Felecan și Nicolae Felecan (2013: 194) încearcă să găsească o motivație a predominanței hramului *Arhangheli Mihail și Gavril* (celebrați în data de 8 noiembrie), atât în cazul Bisericii Ortodoxe, cât și a celei Greco-Catolice: „Two explanations can be provided: on the one hand, when people’s lives were a church so that it could be celebrated when agricultural activities were completed or during a more relaxed period. On the other hand, there is the belief in the help that the two angels give to communites of devotees, a custom that endures from medieval times, when the Romanian territory was subject to frequent turkish and tatar invasions”.

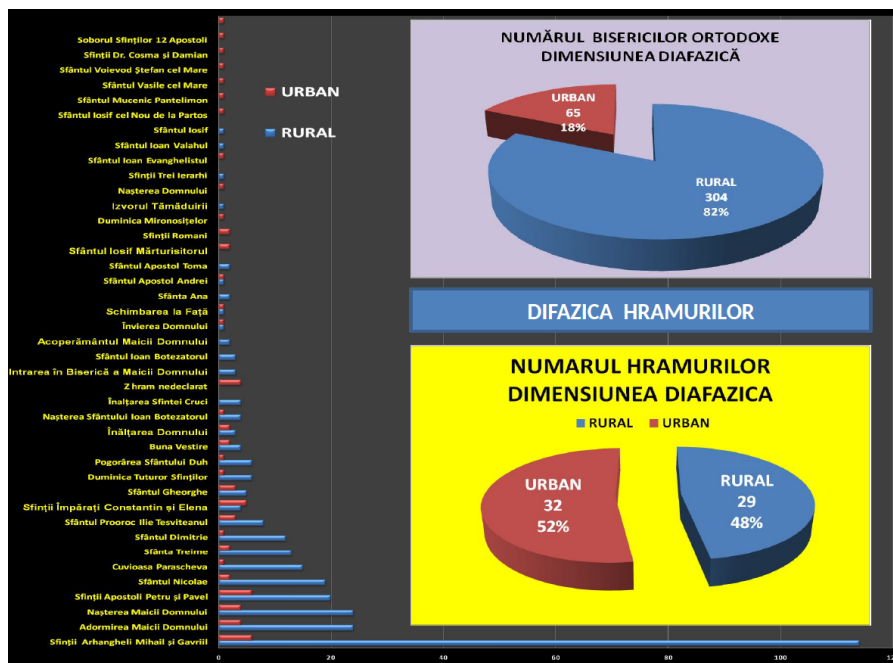

Figura 5.1. Distribuția hramurilor și a bisericilor ortodoxe din Maramureș, după mediul social

Trebuie evidențiată eterogenitatea pronunțată a hramurilor bisericilor din mediul urban, lăcașurile de cult nou înființate primind nume ale unor sfinți mai puțini cunoscuți comunității tradiționale ortodoxe: *Sfântul Iosif cel Nou de la Partos*, *Sfântul Mucenic Pantelimon*, *Sfântul Vasile cel Mare*, *Sfântul Voievod Ștefan cel Mare*, *Sfinții Dr. Cosma și Damian*, *Soborul Sfinților 12 Apostoli*, *Tăierea Capului Sfântul Ioan Botezătorul*, aceste hramuri aparținând exclusiv unor biserici din mediul urban maramureșean.

6. Analiza diastratică

Bisericile ortodoxe care ființează în județul Maramureș se adresează, conform datelor preluate din site-ul oficial al Episcopiei Maramureșului și Sătmarului, unui număr de 330801 de enoriași, structura etnică a județului stabilită cu ocazia recensământului din 2011 evidențiind o populație de naționalitate română de 374488 locuitori (vezi figura 6.1.). Fenomenul diastratic religios (stratificarea socială căreia i se adresează serviciile religioase) evidențiază o pondere de 54% a enoriașilor din mediul rural și de 46% din mediul urban (vezi figura 6.2.).

Din punct de vedere al hramurilor lăcașurilor de cult, care concentrează peste 10000 de enoriași, cele mai frecventate sunt: *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil* (70426 enoriași), *Adormirea Maicii Domnului* (29553), *Nașterea Maicii Domnului* (27672), *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* (25915), *Sfântul Nicolae* (19486), *Cuvioasa Parascheva*

(14854), *Sfânta Treime* (13938), *Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul* (12168) și *Buna Vestire* (11659).

Trebuie menționat faptul că bisericile în construcție și cele care funcționează în instituții sau entități speciale nu au comunicat numărul enoriașilor, dată fiind starea de provizorat în care oficiază slujbele sau prezența la serviciu religios a unor persoane aflate doar ocazional sau conjunctural în proximitatea acestor lăcașuri de cult.

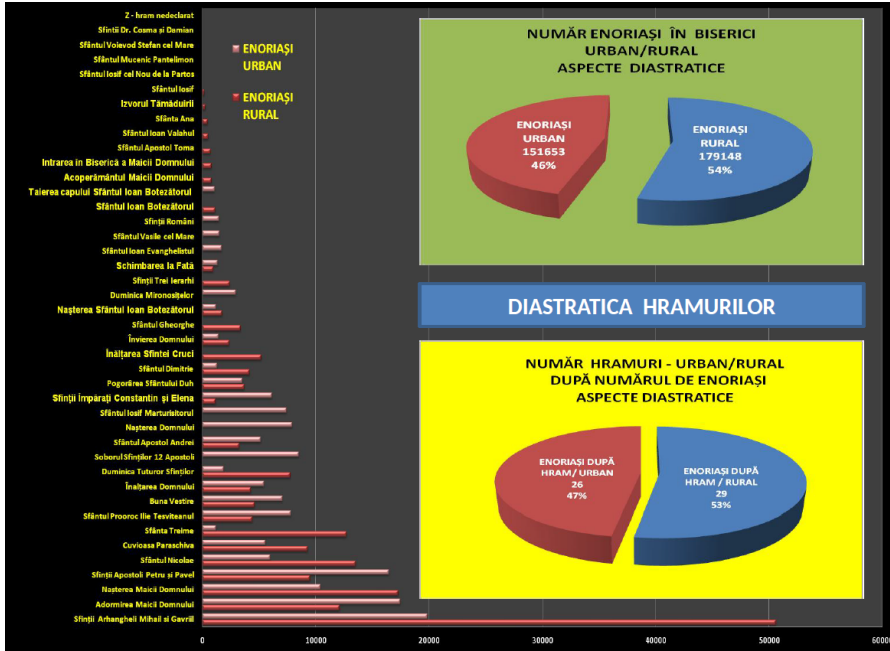

Figura 6.1. Distribuția hramurilor și a bisericilor ortodoxe în Maramureș, după numărul de enoriași

7. Corelațiile de tip Bravais-Pearson

Corelațiile de tip Bravais-Pearson pun în evidență sensul și intensitatea legăturilor existente între fenomenul luat în considerare în ansamblu, prezentat sub forma unor serii statistice ordonate după anumite criterii (în cazul de față, numărul total de hramuri) și fenomenul studiat din anumite puncte de vedere (diacronic, diatopic, diafasic, diamesic și diastatic, fiecare dintre acestea, detaliate, la rândul lor, în funcție de anumite caracteristici specifice, dar prezentate sub aceeași formă a seriei statistice de bază).

Indicele de corelație Bravais-Pearson poate varia în ecartul $[-1, 1]$, divizat în sub-segmentele $[-1, 0]$, caz în care indicii evidențiază corelații de sens invers între seriile statistice analizate, respectiv $[0, +1]$, situație în care sunt ilustrate corelațiile directe.

Intensitatea corelației între seriile statistice analizate este determinată de „modul” indicelui, Bravais-Pearson¹² calculat astfel:

- a) Dacă:
- $r \in [0; 0.2]$ → corelație foarte slabă;
 - $r \in [0.2; 0.4]$ → corelație slabă;
 - $r \in [0.4; 0.6]$ → corelație rezonabilă;
 - $r \in [0.6; 0.8]$ → corelație înaltă;
 - $r \in [0.8; 1]$ → corelație foarte înaltă;
- b) Dacă: $r = +1/-1$, seriile sunt identice, de același sens sau de sens invers;
- c) Dacă $r = 0$, între seriile analizate nu există nicio corelație.

Calculul indicilor Bravais-Pearson pentru seriile statistice reprezentând hramurile bisericilor ortodoxe maramureșene, selectate după diverse criterii și seria ce vizează totalitatea hramurilor bisericilor din Maramureș a returnat următoarele valori subunitare:

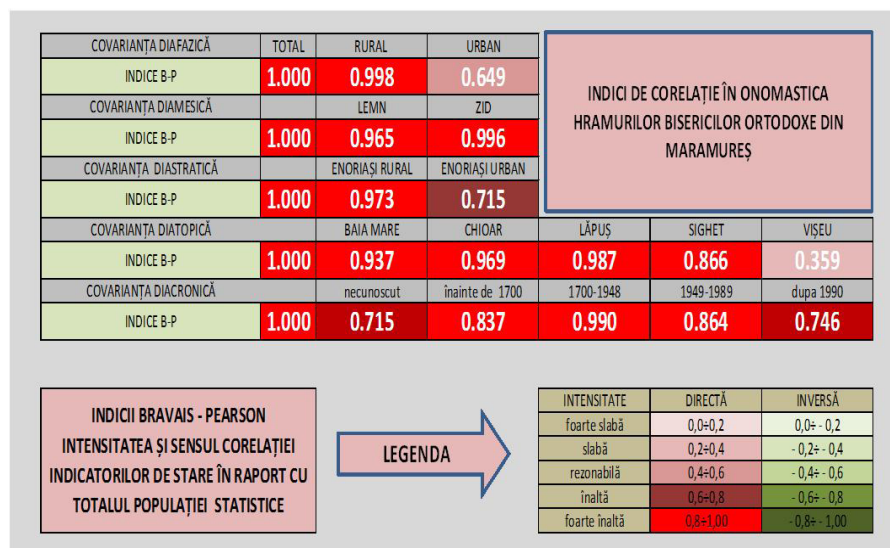

Figura 7.1. Corelații și intensități referitoare la hramurile bisericilor ortodoxe maramureșene

8. Concluzii

Analiza corelativă, considerând ca serie de bază (față de care se analizează intensitatea și eventuala dependență funcțională) cea care reprezintă totalitatea hramurilor lăcașurilor de cult ortodoxe din județul Maramureș, evidențiază următoarele:

- (i) Din punct de vedere diacronic (momentul edificării sau târnosirii lăcașurilor

¹² <https://easyspps.wordpress.com/2010/08/30/coeficientul-de-corelatie-al-lui-pearson-r-11/>

de cult), indicii de corelație între seria de bază și cele cinci serii de timp în care au fost construite sau târnosite aceste biserici, ilustrează:

a. corelații directe și foarte înalte ca intensitate în cazul perioadelor de timp [1400–1700], [1701–1948] și [1949–1989];

b. corelații directe și rezonabile ca intensitate în cazul bisericilor ortodoxe pentru care nu se dețin informații referitoare la anul edificării sau târnosirii lor, precum și pentru bisericile construite după anul 1990.

Această situație se explică prin faptul că o parte destul de semnificativă a bisericilor nou ridicate au hramul unor sfinți mai puțin venerați în perioada 1400–1989.

(ii) Din punct de vedere diatopic (apartenența la o zonă geografică, respectiv de administrare printr-un anumit protopopiat), indicii de corelație Bravais-Pearson cu seria de bază reliefează:

a. corelații directe și de intensitate foarte înalte în cazul hramurilor bisericilor din protopopiatele Baia Mare, Chioar și Lăpuș;

b. corelații directe și de intensitate înaltă în cazul protopopiatului Sighet;

c. corelație directă și de intensitate slabă în cazul protopopiatului Vișeu.

Explicația pentru situațiile b) și c) constă în faptul că în protopopiatele Sighet și Vișeu au fost demarate, după evenimentele din 1989, lucrări de construcții de biserici semnificative și au fost târnosite biserici cu nume de sfinți sau evenimente christice mai puțin „tradiționale”.

(iii) Din punct de vedere diamesic (natura materialelor utilizate la construcția lăcașurilor de cult), indicii Bravais-Pearson evidențiază:

a. o corelație directă de intensitate foarte înaltă, ușor mai pronunțată în cazul bisericilor construite în zid față de cele din lemn, consecință a faptului că numărul bisericilor în zid este de cca trei ori mai mare decât cel al bisericilor din lemn.

(iv) Din punct de vedere diafatic (apartenența bisericilor la mediul rural sau urban), indicii Bravais-Pearson prezintă:

a. o corelație directă și foarte intensă în cazul lăcașurilor de cult din mediul rural;

b. o corelație directă și de intensitate rezonabilă în cazul bisericilor din mediul urban.

Această stare de fapt poate fi explicată prin conservatorismul comunităților rurale și deschiderea comunităților urbane față de schimbare, odată cu târnosirea unor noi lăcașuri de cult.

(v) Din punct de vedere diastratic (stratificarea numărului enoriașilor care frecventează lăcașurile de cult agregate după hramul bisericii și apartenența la mediul rural sau urban), indicii Bravais-Pearson ilustrează:

a. o corelație directă și foarte înaltă în cazul bisericilor cu enoriașii din mediul rural;

b. o corelație directă și înaltă în cazul bisericilor cu enoriașii din mediul urban;

Concluzia generală a studiului corelativ privind denumirea hramurilor bisericilor ortodoxe din județul Maramureș evidențiază o stare de puternic conservatorism onomastic pe toate cele cinci planuri variaționale posibile (diacronic, diatopic, diamesic,

diafatic și diastratic), cu ușoare „abateri” de la „tradiții” mai ales în cazul bisericilor din mediul urban sau a celor nou construite. Această tendință „centrifugă” atitudinii ortodoxe conservatoare pare să dea semnalul schimbării și modernizării inclusiv în cazul bisericii ortodoxe române din județul Maramureș.

Bibliografie

- Aghelache, C. 2008. *Statistică teoretică și economică: sinteze și studii de caz*. București: Artiflex.
- Felecan, O. și N. Felecan. 2013. Names of Romanian Places of Worship. În *Onomastics in Contemporary Public Space*, Oliviu Felecan, Alina Bugheșiu (eds.), 186–206. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Munteanu Siserman, M. și S. Siserman. 2016. Extensii ale „brandului” coșerian în analize economice. În *Magistri et alumni, amore scribendi. Studia In honorem Professoris Nicolae Felecan*, Oliviu Felecan, Daiana Felecan (ed.), 292–299. Cluj-Napoca: Mega, Argonaut.
- Răchișan, D.-A. 2015. *Mitologia românească și estetica artei tradiționale din Maramureș*. București: Editura Academiei Române.
- Rotariu, T., G. Bădescu, I. Culic, E. Mezei și C. Mureșan. 1999. *Metode statistice aplicate în științele sociale*. Iași: Polirom.
- Siserman S. 2016a. Model for the diagnosis of management quality in public enterprises. *Revista de Management și Inginerie Economică* 15 (2/60): 324–354.
- Siserman, S. 2016b. *Managementul de criză al entităților economice cu capital majoritar public deținut de unitățile administrativ-teritoriale, vol. I Fundamente teoretice*. Cluj-Napoca: Mega.

Surse

- Cristea, G. 1989. *În țara bisericilor de lemn*. Sibiu: Editura Mitropoliei Ardealului.
- Biserici, mănăstiri și schituri din România*. 2009. Ed. a 4-a, revăzută. București: House of Guides. <http://www.episcopiammsm.ro/> (accesat în august 2017).
- Logo-ul Maramureșul turistic a fost realizat de Adelina Bolot și de Flaminio Taloș, din Cluj-Napoca <https://www.emaramures.ro/maramuresul-turistic-va-avea-ca-stema-o-biserica-din-lemn/> (accesat în august 2017).
- <https://easyspps.wordpress.com/2010/08/30/coeficientul-de-corelatie-al-lui-pearson-r-11/> (accesat în august 2017).